

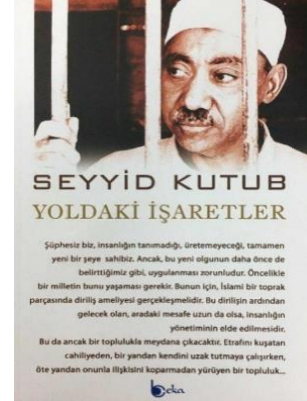
Tevhid Mücadelesinde Bir Ömür

Yoldaki İşaretler, Seyyid Kutub, Beka Yayınları, İstanbul 2014,

ISBN 9786054997053

Beyza Nur Ceylan¹

Ömrünü İslam adına mücadele ederek geçiren Seyyid Kutub, hayatı ve eserleriyle 20. yüzyılın Müslümanları'nın en çok etkilendiği şahsiyetlerden biri olmuştur. Mücadele ruhu ailesinden ve doğup büyüdüğü coğrafyadan gelmiştir. Kutub, 9 Ekim 1906'da Mısır'da doğmuştur. Mısır, İngiliz işgali altındadır ve Seyyid Kutub'un Hindistan kökenli olan babası el-Hâc Kutub b. İbrâhim, Mısır'ın İngiliz işgalinden kurtulması için çalışan el-Hizbü'l-Vatani'de aktif rol almıştır.²

Fikri Hayatı

Seyyid Kutub, Öğretmenlik Okulu'nun ardından Külliyyetü Dâri'l-ulûm'dan mezun olmuştur. Fikrî hayatının şekillenmesinde, Külliyyetü Dâri'l-ulûm'dan hocası Abbas Mahmûd el-Akkâd başta olmak üzere Tâhâ Hüseyin, Muhammed Hüseyin Heykel, Tevfîk el-Hakîm ve Ahmed Emîn gibi Mısırlı aydınların yanında Ebü'l-A'lâ el-Mevdûdî ve Ebü'l-Hasan en-Nedvî gibi isimler onu etkilemiştir. Bu süreçte, çok yönlü olan Kutub'un edebiyata ilgisi de artmıştır. Onu etkileyen bir diğer husus, Amerika ve Avrupa'ya yaptığı seyahatlerdir. Bu seyahatler, onu Batı karşıtı biri olmasına neden olmuş ve kendisinde bıraktığı izler *Yoldaki İşaretler* kitabında pek çok yerde geçmiştir. İlkokul öğretmenliği yaptığı dönemlerde, roman, şiir ve biyografi eserleri kaleme almıştır. Zamanla yazıları dini, siyasi ve içtimai konuları içermiştir. Dergi basımı ve gazetecilikle de uğraşmıştır.³

Mısır'da Mücadele Merkezleri: Teşkilatlar

¹Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği Bölüm, beyzaceylan1907@gmail.com
(Bu yazı Young Academia ve Server Genç Hanımlar Derneği iş birliğinde Dr. Kemal Yavuz Ataman yönetiminde "Küresel Düşünme Yazarlık Atölyesi" kapsamında üretilmiştir.)

² Hilal Görgün, "Seyyid Kutub", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, C.37, s.64-68.

³ Hilal Görgün, "Seyyid Kutub", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.37, s.64-68.

Bir süre Hür Subaylar arasında yer alan Seyyid Kutub, fikir ayrılıkları nedeniyle bu teşkilattan ayrılmış ve İhvân-ı Müslimîn'in saflarında yer almıştır. Mısır, Suriye, Filistin ve pek çok İslam beldelerinde aktif rol alan İhvân-ı Müslimîn, ümmeti bölmekte olan particiliğin kaldırılmasını savunmuş ve yabancıların kültürel, siyasî ve ekonomik baskılarından kurtulmak yolunda çaba harcamış köklü bir örgüttür.⁴ Zamanla İhvân-ı Müslimîn'in görüşleri Kutub'un eserlerinde ön plana çıkmıştır. Özellikle İhvân-ı Müslimîn üyelerinin hapse atılması ve işkence görmeleri yazarın fikirlerinde radikalleşmeye sebep olmuştur.⁵ Bu süreçte kendisi de hapse atılmış hatta orada bulunduğu sürede *Fî Zılâli'l-Ğur'ân* isimli tefsir kitabını yazmıştır. Tahlilini yazmış olduğum, *Fî Zılâli'l-Ğur'ân'dan* da alıntılar içeren *Yoldaki İşaretler* eserini ise hapisshaneden çıktıktan sonra kaleme almıştır.

Yol ve Yolcu

Yoldaki İşaretler kitabı başta Mısır ve diğer Müslüman ülkeler olmak üzere tüm coğrafyalarda büyük bir yankı uyandırmıştır. Bu kitapta bahsedilen cihad, cahiliye ve hâkimiyet kavramları oldukça dikkat çekmiştir. Kitap, İhvân-ı Müslimîn'in uzlaşmacı tavrından uzaklaşan bir tutum ortaya koymuş, ayrıca radikal örgütlenmelerin oluşmasında etkili olmuştur. Bir süre sonra, bu eser hakkında İhvân-ı Müslimîn üyelerinin de dâhil olduğu pek çok eleştiri yazılmıştır. O yıllarda Mısır'ın tek partisi konumundaki Arap Sosyalist Birliği, esere reddiye olarak *Me'âlim fî tarîki'l-hiyâne ve'r-ric'iyye* başlıklı bir kitapçık yayımlamış⁶, bunu 1965'te Ezher'den verilen bir fetva takip etmiştir.⁷ Seyyid Kutub bu eserinden dolayı yargılanmış ve iki yıl sonra idam cezasına çarptırılmıştır. İdamından sonra bile yazmış olduğu bu eser etkisini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Eser hakkında birçok eleştiri, makale ve tahliller yazılmıştır.

İşaretleri Görmek

Seyyid Kutub, insan hayatının sağlıklı kalması ve sağlıklı ilerlemesi için "değerlere" sahip olması gerektiğini vurgulamıştır.⁸ Ancak bu değerler; insan ürünü olan marksizm, komünizm, emperyalizm gibi maddi gayelere hizmet eden, insanlara zulmeden sistemler değil kâinatı yaratan ve onun hâkimi olan Allah'ın emirleri olacağını belirtilmiştir. Bu

⁴ İbrâhim El-Beyyûmî Gânim, "İhvân-ı Müslimîn", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 2000, C.21, s.580-583.

⁵ Hilal Görgün, "İhvân-ı Müslimîn", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, C.21, s.583-586.

⁶ Kahire 1964

⁷ Hilal Görgün, "Seyyid Kutub", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.37, s.64-68.

⁸ Seyyid Kutub, *Yoldaki İşaretler*, Beka Yayınları, İstanbul, 2014, s.9.

emirleri yeryüzüne hâkim kılmak ise Kuran’da “halife” olarak nitelendirilen Müslümanların görevi olmalıdır.

Kuran Nesli⁹

Seyyid Kutub, İslam şariatının ciddi ve pratik hükümler taşıdığını ve bu hükümlerin bir cemiyette uygulanmadıkça fonksiyonunu icra edemeyeceğini ifade etmiştir. Ümmeti; hayatını, düşünce sistemini, prensiplerini ve değerlerini İslam metodundan alan insan topluluğu olarak tanımlamıştır.¹⁰ Bu noktada günümüz Müslümanlarının Rabbani metotlara uygun bir şekilde yenilemelerini, bunu yaparken de yabancı düşüncelerden tamamen arınmaları gerektiğini söylemiştir. Nitekim Kur’an’a zamanla Grek felsefesi, İran düşüncesi, Yahudi hurafeleri ve Hristiyan metafiziği karıştırıldığı için, sahabe nesli gibi bir neslin bir daha gelmediğini belirtmiştir.¹¹ Sahabelerin, Kuran’ı anlayarak uygulamalarının yanında cahiliyeden gelen tüm düşünce ve davranış biçimlerini de terk ettiklerinin üzerinde durmuştur. Kutub, sahabelere benzer metotla ilerleyen “öncü topluluk” kavramından bahsetmiştir. Bu topluluktan bahsederken Kur’an’ın ana prensiplerinden yola çıkmıştır.

“İslâmî uyanış eylemi nasıl başlayacak? Bu görevi üstlenecek bir öncü cemaat lazımdır. Bu yola baş koymuş bir cemaat, dünyanın her köşesindeki cahiliyeyi yok etmek için yola çıkmış bir cemaat, çevresini kuşatan cahiliyeden, bir yandan kendini uzak tutmaya çalışırken, öte yandan onunla ilişkisini koparmadan yürüyen bir cemaat.”¹²

Özü Değişmeyen Toplum: Cahiliye

Seyyid Kutub, cahiliye kavramını Allah’ın hükümlerinin uygulanmadığı her toplum için kullanmıştır. Hatta kendi yaşadığı toplum da dâhil, Müslümanların yaşadığı tüm toplumları, tevhit akidesine tam anlamıyla boyun eğmedikleri için cahiliye toplumu olarak nitelendirmiştir. Özellikle siyasi hayatı eleştiren Kutub, mevcut yönetimlerin, hakimiyetini insanlara dayandırarak onları birbirinin rabbi durumuna geçirdiğinden bahsetmiştir.¹³ Günümüz cahiliyesinin bilincine varmak ve nasıl bir tavır takınacağımızı bilmek için önce Asr-ı Saadet döneminin; coğrafyasını, kültürünü, yönetimini ve insanlarını ele almıştır. Peygamberin cahiliye toplumu ile olan mücadelesinde yalnızca İslam’ın prensiplerine bağlı kalarak hareket ettiğini ve bu noktada asla değerlerinden taviz vermediğini vurgulamıştır.

⁹ Seyyid Kutub, *a.g.e.*, s.16.

¹⁰ Kutub, *a.g.e.*, s.10.

¹¹ Kutub, *a.g.e.*, s.18.

¹² Kutub, *a.g.e.*, s.14.

¹³ Kutub, *a.g.e.*, s.12.

Tek Hâkimiyet

Eserde, hâkimiyet kavramı her alanda Allah'ın mutlak hükümlerliğini ifade etmiştir. Kutub'a göre, akide gereği Allah'ın hâkimiyetini sağlamak için İslam toplumunun önüne engeller koyan her türlü düzen reddedilmeli ve onların engelleri ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır. İlahi metot gereği Müslümanlar, siyasi rejim ve sosyal kurumların insanlar üzerinde kurdukları yozlaştırıcı etkilerden onları kurtarmak için mücadeleye girişmelidir.¹⁴ Bunun için iki yol vardır: İlân (tebliğ) ve hareket (cihad).¹⁵ Yeryüzünde insanları özgürleştirme eylemine girişirken bunların her ikisinin de gerekli olduğu savunmuştur.

Cihad Hakkında Görüşleri ve Eleştiriler

Kutub'un cihad kavramının kapsamına sadece fiziki savaş kaideleri değil tebliğ metotları da girmiştir. Cihadı: "Beşerin ilahlaştırıldığı sistemlere karşı girişilen bir darbe."¹⁶, "Yeryüzünde insanı hürriyete kavuşturma seferberliği." olarak tanımlamıştır. İnsanları zorba uygulayan beşerî sistemlerden kurtarmak ve Allah'ın kelamını yaymak için cihadı şart koşturmuştur. Tabii bu cihadın insanlara zorla İslam'ı kabul ettirme gibi bir gayesi yoktur. Nitekim dinde zorlama olmadığı ilkesiyle tüm yetkinin Allah'a ait olduğu prensibi yayıldıktan sonra, o kişi hür iradesiyle İslam'ı ister kabul eder ister etmez.¹⁷ Bu açıdan Kutub, cihadı sadece Müslümanların kendilerini "Savunma mücadelesi" olarak görenleri sert bir dille eleştirmiştir.¹⁸ Çünkü ona göre cihad Allah'ın hâkimiyetini dünyaya yaymanın yegâne yolu olmuştur ve olacaktır.

Seyyid Kutub'un cihad tanımı onu pek çok İslam düşünüründen ayırır. Bu konudaki fikirleri, Mısır'ın yöneticileri dâhil pek çok kesimi rahatsız etmiş olacak ki onu uzun bir yargılama sürecinden sonra idama kadar götürmüştür. Görüşleri, korkusuzca dile getirdiği dönemlerde zulüm altında olan Müslümanlar için pek çok mesaj içermektedir.

Kutub'un bu görüşü ve eserlerinden faydalandığını ileri süren radikal Selefi örgütlerin ortaya çıkması, günümüzde dahi eleştirisi yapılan bir husustur. Ancak bu örgütler, din kisvesi altında tebliğ ve tebliğ metoduna uygun bir yöntemle değil sadece şiddet ile cihad

¹⁴ Seyyid Kutub, *a.g.e.*, s.79.

¹⁵ Kutub, *a.g.e.*, s.76.

¹⁶ Kutub, *a.g.e.*, s.69.

¹⁷ Kutub, *a.g.e.*, s.68.

¹⁸ Kutub, *a.g.e.*, s.71.

etmektedirler.¹⁹ Kutub'un eserlerinde bahsettiği ulûhiyet hâkimiyetinin, Selefi ve radikal dini gruplar tarafından çarpıtıldığı aşikârdır. Bunun karşısında, Seyyid Kutub'un eserleri üzerinde bütüncül bir okuma yapılması ve incelenmesi önem arz etmektedir.²⁰

Hak Yolunda Mücadele Etmek

Birçok İslamcı düşünür gibi Kutub da Müslüman toplumun; sosyal, siyasi, iktisadi, kültürel ve ahlaki sorunlarına Kur'an ve hadislerden çözüm üretmeye çalışmıştır. *Yoldaki İşaretler* kitabı da ideal bir Müslüman toplumuna Kuran ışığında model oluşturmaya yönelik çalışmalarının bir sonucudur. Kesin söylemler ve ciddi bir üslup içeren bu kitap, İslam'ın yaşanması ve yaşatılmasını gaye edinmiş en önemli eserlerden biridir. Seyyid Kutub bu eserinde örnek bir İslam toplumunun tanımını yapmış ardından bu toplumun değerlerini sistematik bir şekilde açıklamıştır. Öncelikle Kuran'ı, indirildiği toplumu ve peygamberin metodunu anlatmıştır. Değerleri için yaşayan Müslümanın, kendini yetiştirme tarzının salt İslam kaynaklarıyla mümkün olabileceğini belirtmiştir. İslam toplumunun, cahiliye sistemlerden arınarak yalnızca "La ilahe illallah" metoduyla bir medeniyet inşa etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Cihad konusunda, döneminin zihin kalıplarından çıkıp cihadın metotlarını açıklamış ve tebliğin cihadsız olamayacağını savunmuştur. Bu metotların belli bir zaman diliminde; ekonomik, askeri ve maddi gelişmelerle beraber ilerleyeceğini ifade etmiştir. Bu eserin, şuurlu Müslümanların; hayatlarını ve hedeflerini gözden geçirmesine, sorgulamasına, yeni yollar keşfetmesine vesile olacağına inanıyorum. Kitap dili itibariyle oldukça akıcı ve anlaşılır olmakla birlikte yazarın özellikle eleştirdiği noktalarda tekrarlar mevcut. Yüzeysel olarak bahsedilen kısımları da okuyucunun, 21. yüzyıl bakış açısıyla derinleştirebileceğini tahmin ediyorum. Özellikle, bir bölümde belirtilen; kadın enerjisini "Maddi üretime" değil; "İnsan üretimine" harcamalı ifadesi yer alıyor.²¹ Bu hususta, çeşitli eğitim döneminden geçen kadınların, kısa bir zaman diliminde dahi olsa, öğrendiği ilimle Allah yolunda amel edebileceğini ve büyük faydalar sağlayabileceğini düşünüyorum.

¹⁹ Alev Erkilet, *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler*, s.313; Ramazan Altıntaş, "Seyyid Kutub'un Câhiliye Anlayışı", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 9/3 (2009): s. 76.

²⁰ Abdulmuttalip Baycar ve Muhammet Ali Acar, "Seyyid Kutub'un Düşünce Sisteminde İdeal Toplum ve Cihad", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 2019, C. 5, No. 2, s.474-487.

²¹ Seyyid Kutub, *a.g.e.*, s.134.